

Brielse Mare jg. 7, nr. 1, april 1997

Brielse Mare

Jaargang 7, nr. 1

April 1997

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum te Brielle en verschijnt tweemaal per jaar.
Leden van de vereniging ontvangen dit tijdschrift automatisch.

ISSN:0927-8478

Correspondentie-adres van de vereniging:

Maarland NZ 48, Brielle.

Mevr. A.F. Buijink-Dijkhuizen

0181-416371

Postrekening Vereniging Vrienden van het
Trompmuseum 208792;

Minimum contributie f 20.- per jaar.

Aanmeldingsformulier zie achter in dit nummer

Secretariaat Brielse Mare-redactie:

mw. M.S.Zoetemeijer

Voorstraat 162

3231 BL Brielle.

0181-415369.

Het e.v. nummer verschijnt in oktober 1997

Copy uiterlijk eind augustus bij het redactie-secretariaat.

Redactie:

I. de Baan, W. de Baan, L. Hordijk, A. van der Houwen
(hoofdredacteur), A. Kester en M. Zoetemeijer.

Omslagillustratie:

Zegel van Gerard van Voorne, 1306 (gemeentearchief Brielle)

Drukkerij: De Welplaat, Spijkenisse

Brielse Mare jg. 7, nr. 1, april 1997

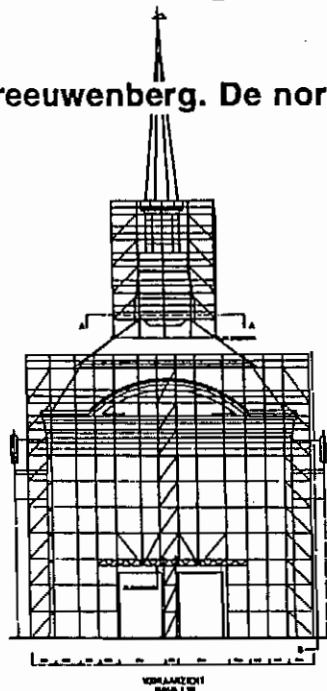
Brielse Mare

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze "zorg" dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Spreuwenberg

Steigerbouw

Werfplein 5 • 3238 BH Zwartewaal Tel. 0181 - 667300 • Fax 0181 - 663987

INHOUD

Van de redactie	5
Verenigingsnieuws	
- Jaarverslag 1996	7
- Verenigingsplannen 1997/1998	9
- Beknopte geschiedenis van de kerk te Nieuwenhoorn	11
- De wandschilderingen in het voormalige gemeentehuis te Nieuwenhoorn	13
- Het droogdok 'Jan Blanken'	17
Museumnieuws	
- Uitgelicht	19
- Openingstijden museum	24
- Vrijwilligerswerk in het Historisch museum Den Briel	25
- Tentoonstelling over Jacob van Maerlant	27
Historische bijdragen	
- Was Jacob van Maerlant koster? (L.W. Hordijk)	31
- In de voetsporen van een 16e eeuwse onderzoekcommissie (Mevr. S. Schuytvlot)	33

(Advertentie)

Alleen verkrijgbaar bij boekhandel 'Hoofdstuk Een'
Nobelstraat 16, 3231 BC Brielle, voor f. 12.50

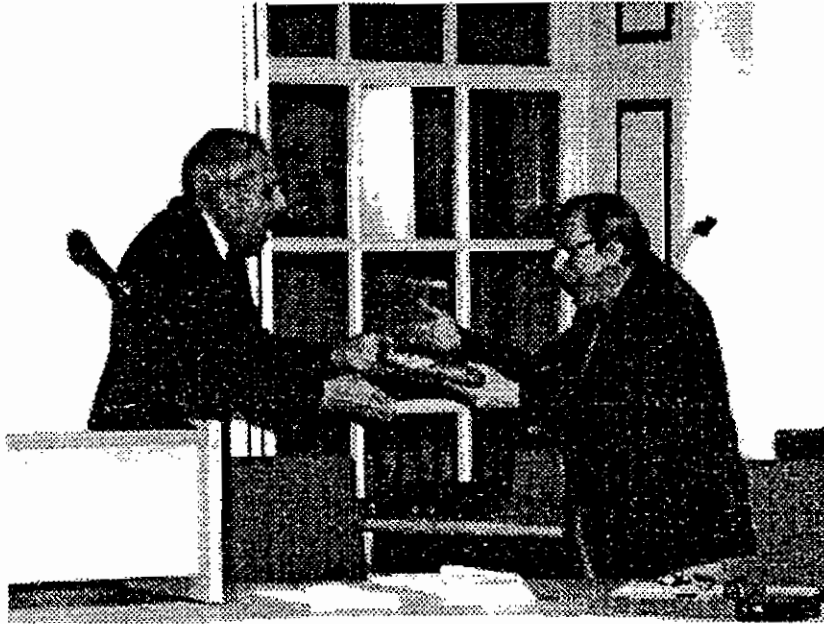
VAN DE REDACTIE

De afgelopen maanden hebben enkele belangrijke veranderingen te zien gegeven. De vereniging heeft een nieuwe voorzitter, het museum een nieuwe conservator en de redactie een nieuwe samenstelling. Nieuwe bezems vegen schoon, maar nieuwe schoenen kunnen flink knellen. Hopelijk zal al het nieuwe snel vertrouwd zijn.

De redactie is voornemens de lezers op de hoogte te houden over zowel het verenigingsnieuws als ook over ontwikkelingen in het museum. Tevens zullen historische bijdragen een belangrijke rol blijven spelen.

De ledenvergadering werd laatstelijk gehouden in Nieuwenhoorn, en zal de volgende keer gehouden worden in Hellevoetsluis. De heer Keller blikt terug en kijkt vooruit. In het museum is op dit moment wellicht een van de meest kostbare exposities te zien die ooit onder het eeuwenoude dak van het stadhuis bijeen is gebracht. Conservator van Hattem geeft een overzicht van wat deze tentoonstelling over Jacob van Maerlant zoal te bieden heeft. In een prikkelend epistel plaatst de heer Hordijk een kritische noot hij het beeld dat van Jacob van Maerlant bestaat; was deze beroemde 'Vader der Dietsche dicht'ren algader' inderdaad koster van beroep? We zouden graag een kijkje in het verleden nemen en worden op ons wenken bediend door mw. Schuytvlot. Aan de hand van een ooggetuigenverslag uit 1565 schetst zij een beeld van onze omgeving in dat jaar. Kortom, voor elk wat wils.

Aart van der Houwen

De gaande en de komende man: links de nieuwe, rechts de
scheidende voorzitter.
(Foto Vrienden van het Trompmuseum / M.A. Wisse)

JAARVERSLAG 1996

De belangrijkste gebeurtenis voor de vereniging in het jaar 1996 was de heropening van het museum. De verhuizing van de gemeentelijke diensten naar het nieuwe stadskantoor heeft een vergroting van het museum mogelijk gemaakt. Gelijktijdig werd het museum onder de bezielende leiding van mevrouw Minette Albers aan de huidige inzichten en eisen aangepast. Mevrouw Albers verruilde Brielle voor Groningen. De huidige staf van het museum bestaat uit de heer Mark A. van Hattem (conservator) en de dames Monique Brederoo en Monique Deege. Na ruim twee jaar gesloten te zijn geweest, werd het museum op 13 september heropend. Aansluitend aan de najaars-ledenvergadering op 21 november in de eveneens gerestaureerde raadszaal kregen de leden gelegenheid tot bezichtiging van het museum. Vergeleken met de 'oude' situatie is thans alles veel ruimer en overzichtelijker. Wel waren er leden, die het verdwijnen van enkele vertrouwde elementen uit de vroegere collectie betreunden.

De voorjaarsvergadering vond plaats op 13 juni in de Hervormde Kerk van Nieuwenhoorn. Na de pauze genoten de deelnemers van een inleiding door Ds. W.B. Douwes over de geschiedenis van het gebouw. Vervolgens bracht het gezelschap een bezoek aan het voormalige raadhuis van Nieuwenhoorn, met wandschilderingen over de vaderlandse geschiedenis. De vereniging is dank verplicht aan de firma Jahn, die het pand thans in gebruik heeft, dat deze bezichtiging mogelijk gemaakt werd.

Het bestuur vergaderde zeven keer. Belangrijke punten waren de contributieverhoging per 1.1. 1997 van f. 15.- naar f. 20.- alsmede de opvolging van de heer Ide Kuyper (voorzitter) en de versterking van de redactie van de 'Mare' na het vertrek van de dames M. Albers en C. Glaudemans en het beëindigen van de redactie-werkzaamheden door Mevr. J. Kolling en de heer I. Kuyper. Als opvolger van de heer I. Kuyper als voorzitter werd tijdens de najaarsvergadering benoemd de heer Ir. F. Keller. De nieuwe voorzitter woont sinds 25 jaar in Brielle, is 63 jaar en is werkzaam in de Aluminium-Industrie. Het afscheid van de heer Ide Kuyper kwam na ruim 26 jaar in functie te zijn geweest toch nog onverwacht. De vereniging is de heer Kuyper veel dank verschuldigd voor de enorme hoeveelheid werk die door hem gedurende meer dan een kwart eeuw in het belang van de 'Vrienden' verricht is. Op voorstel van het bestuur werd hij in de najaarsvergadering bij acclamatie tot erelid benoemd. Overigens mag het bestuur in voorkomende gevallen ook in de toekomst een beroep op de deskundigheid van de oud-voorzitter doen.

Als nieuwe hoofdredacteur van de 'Brielse Mare' heeft zich drs. A. v.d. Houwen, stadsarchivaris in Brielle beschikbaar gesteld; als nieuw redactielid werd de heer A. Kester aangetrokken.

Het belangrijkste feit op financieel gebied in het afgelopen jaar is de schenking van f. 1000.- door de firma Slagboom in een nieuw aankoopfonds van de vereniging. De desbetreffende cheque werd op de najaarsvergadering aan de vereniging overhandigd. Het is het bestuur een behoefte, de firma Slagboom ook op deze plaats voor deze royale gift hartelijk te danken.

Tenslotte: volgend jaar bestaat de vereniging 40 jaar. Het is zeker de bedoeling dit niet ongemerkt voorbij te laten gaan.

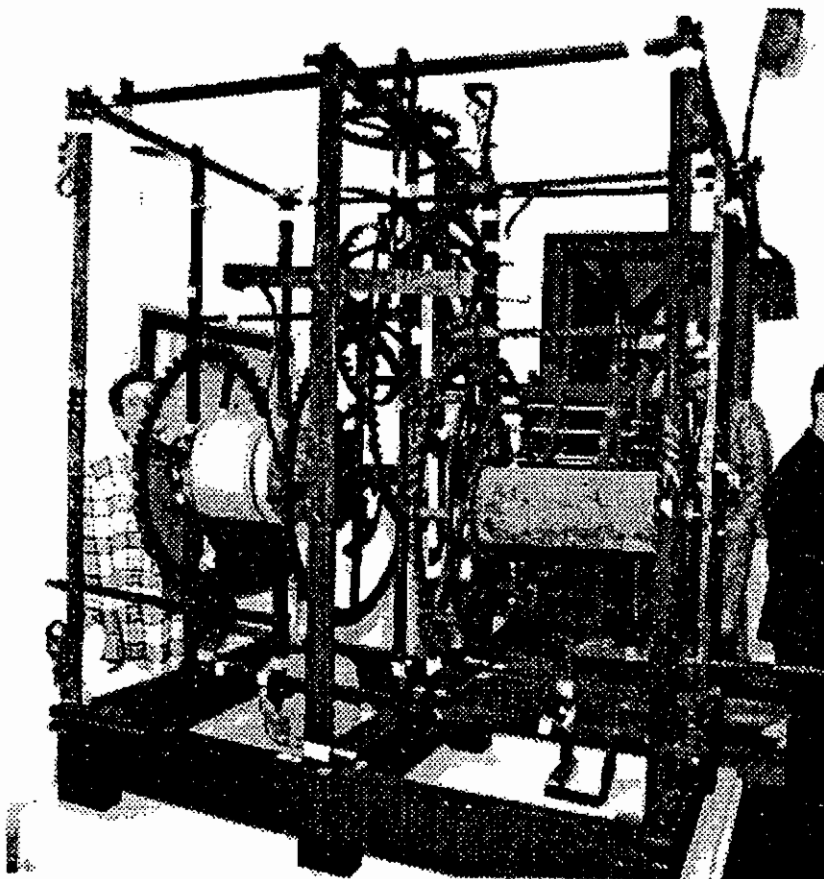
VERENIGINGSPLANNEN 1997/1998

De verbouwing en herinrichting van het museum heeft ook gevolgen voor de activiteiten van de 'vrienden'. In het kader van de verbouwing heeft b.v. ook een inventarisatie plaatsgevonden; dankzij 'de computer' is nu makkelijker dan tot nu toe te zien waar de collectie nog hiaten vertoont. Het 'opvullen' van de gaten in de collectie kan best wat geld kosten. Na een eerste aanzet met een gift van f. 1000.- door de firma Slagboom is het bestuur voornemens in de komende tijd pogingen te ondernemen om nog meer aan fondsenwerving te doen.

Eveneens dankzij de verbouwing bestaat de mogelijkheid wisselende tentoonstellingen te houden. Zoals in het artikel 'Uitgelicht' te lezen is, worden alleen dit jaar al vier tentoonstellingen georganiseerd. Bovendien heeft het museum plannen om wetenschappelijk researchwerk te doen. De hulp van vrijwilligers is daarbij zeer gewenst. Vrienden die op enigerlei manier belangstelling voor vrijwilligerswerk hebben worden vriendelijk verzocht dit aan het secretariaat kenbaar te maken. Met deze mededeling verplicht men zich overigens nog tot niets; maar men bespaart de vereniging de kosten voor een aparte mailing aan alle 280 leden.

Over leden gesproken: een eenvoudige manier om de financiële basis en de kans op het vinden van vrijwilligers te vergroten is het werven van nieuwe leden. In dit nummer van de 'Mare' is een aanmeldingsformulier opgenomen; de leden worden vriendelijk verzocht in hun kennissen- en familiekring na te gaan, wie als nieuw lid geworven zou kunnen worden.

* * * * *

Uurwerk uit de hervormde kerk te Nieuwenhoorn
(Foto F. Keller)

BEKNOPTE GESCHIEDENIS VAN DE KERK TE NIEUWENHOORN

De voorjaarsvergadering 1996 van de vrienden vond plaats in de kerk te Nieuwenhoorn. Rijdende op de Dorpsstraat is vooral de consistoriekamer te zien, die rond het midden van de vorige eeuw en dus ook in de stijl van die tijd is gebouwd. Pas bij nadere bestudering blijkt dat we te maken hebben met een laatgotische kerk die vermoedelijk reeds kort na de indijking in 1367 van de polder Nieuwenhoorn is gesticht.

De hervormde kerk te Nieuwenhoorn
(Foto Streekarchief V.P.R)

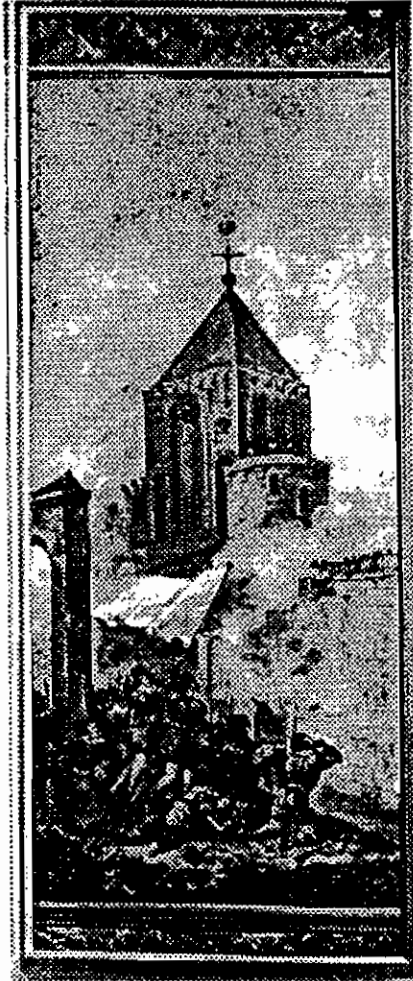
Bronnen over de vroegste geschiedenis van de kerk bestaan er niet; de eerste vermelding dateert uit 1452/1453. Volgens een inscriptie op een gevelsteen die thans in de zuidgevel is ingemetseld werd het huidige schip in 1512 voltooid. Aan de oostzijde van de kerk - waar thans de consistorie ligt - was in die tijd het koor. Het schip was oorspronkelijk korter dan nu en de omstreeks 1500 opgetrokken toren stond los van de kerk. Gelijktijdig met het schip werd aan de noordzijde een dwarsarm gebouwd. Het koor werd na de reformatie in 1572 gesloopt. Ergens in de 18e eeuw werd op de plaats van de huidige consistoriekamer een soort bergruimte opgetrokken. In de 19e eeuw werd de noorderdwarsarm gesloopt en de huidige consistoriekamer opgetrokken. Sinds circa 1855 heeft de kerk haar tegenwoordige vorm.

In zijn inleiding maakte Ds. W.B. Douwes ons attent op details die wij zonder deskundige uitleg zeker over het hoofd gezien zouden hebben. Zo blijkt uit een onderbreking in een sierlijst langs de zijkanten van het schip dat zich daar vroeger zij-ingangen moeten hebben bevonden. Bij een van deze plaatsen is er in de muur nog een uitholling te zien waar vroeger het wijwaterbakje was aangebracht.

De vereniging is dank verschuldigd aan Ds. Douwes voor het bieden van de mogelijkheid de vergadering in de kerk plaats te doen vinden, en voor zijn toelichting over de kerk.

Wie meer over de kerk wil weten wordt verwezen naar het boekje: De Hervormde kerk van Nieuwenhoorn, door Peter Don, Uitgave Stichting Streekhistorie Voorne-Putten-Rozenburg uit 1994. Het boekje is verkrijgbaar voor f. 15.- bij het Streekarchief Voorne-Putten-Rozenburg.

DE WANDSCHILDERINGEN IN HET VOORMALIGE GEMEENTEHUIS TE NIEUWENHOORN.

Dankzij de medewerking van de firma Jahn, thans eigenaar van het voormalige gemeentehuis te Nieuwenhoorn konden de 'vrienden' aansluitend aan de voorjaarsvergadering 1996 de wandschilderingen in de vroegere raadkamer bezichtigen. Het gebouw uit 1834 deed dienst als school en tevens als raadhuis. De vergaderkamer op de eerste verdieping deed niet alleen dienst als raadzaal maar ook als vergaderruimte voor de polderbesturen van Nieuwenhoorn en Nieuwe Gote. De polders hebben dan ook bijgedragen in de kosten van de bouw en de inrichting van de vergaderruimte.

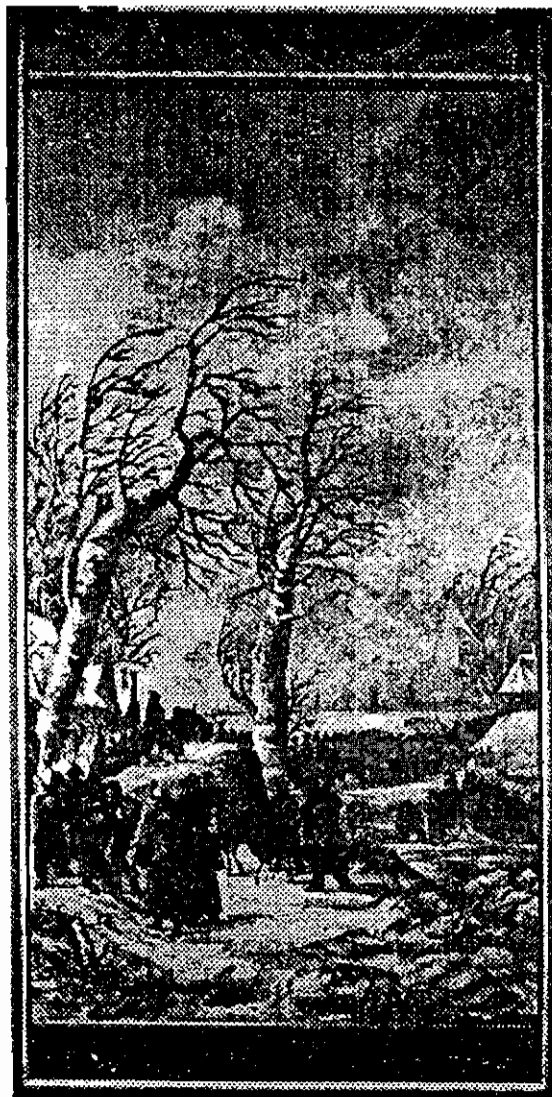
Wandschildering in het voormalige
gemeentehuis te Nieuwenhoorn
(Foto Streekarchief V.P.R)

In 1838 werd aan de verder betrekkelijk onbekende en vermoedelijk uit Zwolle afkomstige kunstschilder A. Luttenberg de opdracht verstrekt voor het verfraaien van de vergaderkamer met behangselschilderingen.

Volgens overlevering waren de opdrachtgevers over de voortgang van de werkzaamheden niet erg te spreken. Het verhaal gaat, dat de schilder met een fles jenever in de kamer werd opgesloten, om hem pas na voltooiing van de schilderijen weer te laten gaan. Met of zonder jenever, de vergaderkamer werd voorzien van historische taferelen zoals op bijgaande foto te zien. Helaas geeft de zwart-wit afdruk maar een onvolledige indruk van het origineel. Niet alle schilderijen zijn goed en wel in de historie te plaatsen; (misschien toch de invloed van de jenever?) en kunstkenner denken nogal verschillend over de waarde van de schilderijen. Toch mag worden gesteld, dat het geheel er best indrukwekkend uitziet. Het is dan ook een geluk, dat het gebouw dat enkele jaren leeg heeft gestaan thans weer op een zodanige manier wordt gebruikt dat het voortbestaan van deze unieke schilderijen gewaarborgd is.

Wandschildering in het voormalige gemeentehuis
te Nieuwenhoorn
(Foto Streekarchief V.P.R.)

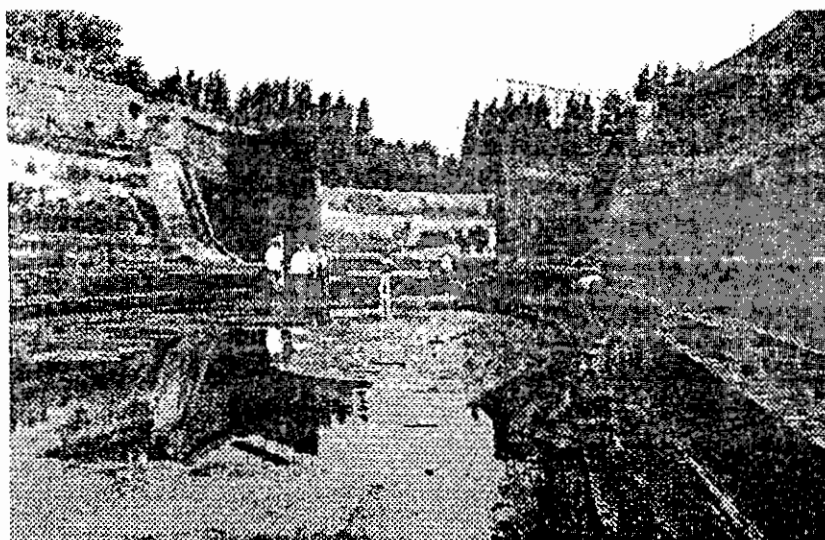

Wandschildering in het voormalige
gemeentehuis te Nieuwenhoorn
(Foto Streekarchief V.P.R.)

HET DROOGDOK 'JAN BLANKEN'

De voorjaarsvergadering van de 'vrienden' vindt plaats in het bezoekers-centrum van het droogdok 'Jan Blanken' in Hellevoetsluis. Voor de vergadering maken we van de gelegenheid gebruik, het thans naar de bouwer genoemde dok onder deskundige leiding te verkennen. Alleen om de leden nieuwsgierig te maken volgen hier alvast enkele gegevens:

Het plan werd door Jan Blanken (1755-1838) al in 1789 ingediend, maar door allerlei politieke verwickelingen kon pas omstreeks 1800 met de bouw worden begonnen.

Het droogdok 'Jan Blanken' in Hellevoetsluis.
Blik van het kieldok naar het timmerdok
(Foto F. Keller)

Het stenen dok is uniek in Europa. Het bestaat uit twee achter elkaar gelegen secties, de voorste - het kioldok - bedoeld voor reparaties, de achterste (hoger gelegen) - het timmerdok - voor langdurige reparaties of nieuwbouw. Bijzonder is de afsluiting van het dok tegen het buitenwater door middel van een zogenaamde 'schipdeur', een afsluiting in de vorm van een schip dat kon worden geballast, waardoor de 'kiel' in stenen uitsparingen terecht kwam, waarna het dok kan worden drooggemalen. Voor het droogmalen was het dok voorzien van een stoommachine, opgesteld in een pomphuis dat helaas in 1968 werd gesloopt, en waarvan er thans weer een soort 'model' op schaal 1:1 is herbouwd. Er bestaan vergevorderde plannen het dok weer in oude luister te herstellen; reden genoeg dus, om de vergadering en de excursie bij te wonen.

UITGELICHT

Onder deze naam kunt u in het vervolg nieuws lezen over het museum. We houden u vanaf deze plaats op de hoogte van recente gebeurtenissen, plannen, tentoonstellingen en activiteiten.

Het museum

Het Historisch Museum Den Briel "Maarten Harpertsz. Tromp" is heringericht. Een dergelijke herinrichting is zeer ingrijpend; niet alle veranderingen zijn bovendien zichtbaar voor het publiek. Het museum heeft een nieuwe vaste opstelling (de voor iedereen zichtbare presentatie) en een nieuw depot. Aangezien het verantwoord bewaren van de collectie tot de voornaamste taken van het museum kan worden gerekend, is er de nodige zorg aan het depot besteed. Voorwerpen die in dit depot liggen, kunnen worden gebruikt -mits ze goed toegankelijk zijn bewaard- om als uitgangspunt te dienen voor tijdelijke tentoonstellingen. Bij een expositie worden dan weer bruiklenen aangevraagd die deze voorwerpen in hun historische context goed tot hun recht laten komen.

Op die manier heeft het museum twee taken: een publiekstaak (het organiseren van tentoonstellingen) en een behoudstaak (het goed bewaren van de eigen collectie).

Met de verbouwing is dus een verantwoorde opslag en een verantwoord gebruik van de in de loop der jaren opgebouwde collectie gerealiseerd.

Overigens verkeert de herinrichting nog in een afrondende fase: de puntjes moeten nog op de i worden gezet. Momenteel werken we hier druk aan, terwijl gelijktijdig de eerste tentoonstelling al wordt voorbereid.

De vaste opstelling

Zoals u op de ledenvergadering heeft kunnen horen, is een aantal zaken in de vaste presentatie nog niet afgerond. Intussen is bijvoorbeeld de hellebaard van het witte vendel (van Cornelis van IJzendoorn) in het thema 'verdediging' opgenomen, zijn de prijsspenningen van de torpedisten in een wandvitrine ondergebracht en is het schouwstuk van de koepel Zeeburg teruggekeerd van de restaurator. De console uit het hof van Putten hangt inmiddels in een speciale constructie en het thema 'Middeleeuwen' is uitgebreid met een reproductie van de voor u welbekende kaart van Van Deventer. Het wordt dus steeds mooier in het gebouw!

Heel blij zijn wij ook met de aankomst van de paaltjes voor de tekstbordjes bij de podia. Op deze podia staan de meubelstukken. Dit voorkomt onnodige schade bij bijvoorbeeld stofzuigen of onverwachte lekkages. De paaltjes hadden er al voor de opening moeten zijn - niets is vervelender dan diep te moeten bukken om een bordje te lezen -, maar dat was technisch niet haalbaar.

De vormgever van de vaste opstelling is momenteel bezig met het uitdenken van andere tekstborden die beter leesbaar en beter plaatsbaar zijn. Zodra daar meer nieuws over is, hoort u dit uiteraard. Dat geldt ook voor de bewegwijzering binnen en buiten het gebouw. De plannen zijn er al en ze worden besproken met de andere 'bewoners' van het complex: de VVV, de stadsgalerie en natuurlijk de gemeente zelf. De hoeveelheid verlichting en de intensiteit ervan is inmiddels verbeterd. Momenteel is ook duidelijk op welke punten verbetering en/of uitbreiding nodig is. Overigens wordt in het museum geen gewone verlichting gebruikt. Gewone lampen geven licht dat op den duur schadelijk is voor de voorwerpen. Bij elke op te hangen lamp moet dus uitvoerig gepuzzeld en gemeten worden.

Tentoonstellingen

In de ruimte achter de Raadszaal kunnen in de toekomst tentoonstellingen worden bezocht. Inmiddels hebben wij voor het komende jaar de volgende onderwerpen op onze lijst staan (onder voorbehoud):

- * **Maerlant op Voorne**
begin april t/m 22 juni
- * **De (bouw)geschiedenis van het stadhuis**
zomer
- * **Helden van het Vaderland** (negentiende eeuwse schilderijen tonen de hoogtepunten uit de Tachtig Jarige oorlog).
najaar
- * **Vergaard & Bewaard** (markante voorwerpen uit eigen bezit)
rond de feestdagen

Voor 1998 wordt ter gelegenheid van het geboortjaar van Tromp overwogen een grote Tromptentoonstelling te houden.

De medewerkers

In het museum werken drie vaste krachten op part-time basis. Hieronder leest u in het kort wie welke taken uitvoert.

Mark van Hattem, conservator (32 uur per week)

Mark heeft de eindverantwoordelijkheid binnen het museum als het gaat om beleid, collectievorming, onderzoek, tentoonstellingen, budgetverantwoording, presentatie en conservering.

Per 1 januari van dit jaar is Mark bij de gemeente Brielle in dienst gekomen. Hij was conservator van het Comenius Museum in Naarden en eerder in dienst van het Centraal Museum in Utrecht. Via zijn studie geschiedenis is hij in de museumwereld terechtgekomen.

Monique Brederoo, behoudsmedewerker (12 uur per week)

Monique Brederoo let op de toestand van de voorwerpen in het museum én het depot. Bovendien controleert ze het klimaat (temperatuur en luchtvochtigheid) in het gebouw.

Monique werkt al ruim twee jaar in het museum. Vanaf 1 oktober 1996 is zij in vaste dienst als behoudsmedewerker. Hiernaast werkt zij als freelance medewerker voor de Kunsthal in Rotterdam. Ook zij is via haar studie in het museum beland, in haar geval was dat kunstgeschiedenis.

Monique Deege, medewerker educatie en presentatie (20 uur per week)

Monique Deege is verantwoordelijk voor de begeleiding van de individuele bezoekers en groepen, de presentatie van de voorwerpen en teksten, educatieve activiteiten en een deel van de publiciteit.

Twee en een half jaar geleden verscheen zij in Brielle voor de collectieregistratie. Vanaf 1 oktober 1996 is zij in vaste dienst. Eerdere werkplekken waren het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden en het Museum van het Boek in Den Haag. Zij geraakte via haar studie klassieke archeologie in de museumwereld.

* * * * *

OPENINGSTIJDEN MUSEUM:

Tot 1 november: Dinsdag t/m vrijdag	10 - 17 uur
Zaterdag	10 - 16 uur
Zondag	13 - 17 uur
(Maandag gesloten)	
Na 1 november: Dinsdag t/m vrijdag	13 - 17 uur
Zaterdag	13 - 16 uur
(Zondag en maandag gesloten)	

VRIJWILLIGERSWERK IN HET HISTORISCH MUSEUM DEN BRIEL

Het spreekt voor zich, dat het museum blij is met elke vriend. Immers, een sterke Vrienden-vereniging is een belangrijke steun in de rug. Niet alleen financieel, maar ook anderszins. Zo vragen wij ons bijvoorbeeld af, of er Vrienden zijn die wellicht bereid zijn om als vrijwillig(st)er een steentje bij te dragen aan het museumwerk.

Het Historisch Museum Den Briel 'Maarten Harpertsz. Tromp' wordt al jarenlang gedragen door vrijwilligers, die de meest uiteenlopende werkzaamheden verrichten. Alhoewel er een redelijk trouwe kern van vrijwillig(st)ers aan het museum verbonden is, zijn er van tijd tot tijd toch nieuwe mensen nodig om het werk gaande te houden.

Bovendien verandert de aard van het werk, al naar gelang de 'fase' waarin het museum verkeert. Zo was er twee jaar lang, tijdens de verhuizing, veel werk in schoonmaken van museale voorwerpen en het inrichten van het depot. Dit werk is inmiddels grotendeels afgerond. Daar staat tegenover dat, nu het museum open is, er behoefte is aan mensen die surveilleren tijdens tentoonstellingen.

Momenteel zijn er eigenlijk drie soorten werkzaamheden die door vrijwilligers worden verricht. Ten eerste zijn er de rondleiders, die vooral inhoudelijk ter zake kundig moeten zijn. Zij worden door het museum personeel ingewerkt en begeleid.

Het spreekt voor zich, dat er alleen werk is voor hen wanneer er een rondleiding is aangevraagd. Hoe vaak dat is, kan erg verschillen.

Daarnaast zijn er de weekend-vrijwilligers, die het mogelijk maken dat het museum ook op zaterdag en zondag is geopend. Zij surveilleren op deze dagen in het museum, dragen zorg voor de veiligheid en beantwoorden vragen van het publiek. Meestal werken zij eens in de twee weken een middag of een ochtend in onderling overleg.

Ten slotte is er een groep vrijwilligers, die te pas en te onpas ondersteuning verleent bij voorkomende werkzaamheden. Dat kan variëren van het transporteren van bruiklenen tot het helpen sjouwen en klussen bij depot- en tentoonstellingsinrichtingen.

Wanneer u het museum kunt en wilt helpen op een van de bovenstaande manieren, schroom dan niet contact met het secretariaat van de vrienden op te nemen (tel. 0181-416371). U zou het museum er een groot plezier mee doen, en in meer dan een opzicht een 'vriend' zijn!

Voor inlichtingen kunt u ook contact opnemen met het museum; het telefoonnummer is: 0181-475477 (direct) of 475475 (VVV-centrale).

TENTOONSTELLING OVER JACOB VAN MAERLANT
De Middeleeuwse dichter en Voorne

Jacob van Maerlant (ca. 1230 - ca. 1296) staat sinds vorig jaar volop in de belangstelling. Een mooie tentoonstelling in het Museum van het Boek in Den Haag belichtte de handschriften uit de tijd van Van Maerlant. De expositie die in Damme (België) te zien was, bestreek vooral het leven van Van Maerlant in Vlaanderen. Het Historisch Museum in Brielle - waar het plaatsje Maerlant sinds de 14de eeuw een onderdeel van uitmaakt - zal de relatie tussen Voorne en Jacob van Maerlant onder de aandacht brengen. De tentoonstelling is gedeeltelijk overgenomen uit Den Haag, maar het merendeel van de voorwerpen was nog niet eerder te zien. Weliswaar kleiner dan die in Den Haag of Damme, is de expositie kwalitatief bijzonder de moeite waard, en een onontbeerlijke aanvulling op het tot nu toe getoonde verhaal.

Aan de hand van documenten, ridderzegels, aardewerk, prenten en platen, wordt de historische achtergrond van Jacobs verblijf in Maerlant toegelicht. De heren van Voorne hebben destijds alles in het werk gesteld om het aanzien van het graafschap Holland en Zeeland te herstellen na de dramatische dood van Willem II in 1256. Mede ter wille van hun eigen macht en rijkdom moest de jonge opvolger Floris V stevig en welopgevoed op de troon komen.

Zo kon het gebeuren dat de tante van de Floris V met haar kinderschaar uit Vlaanderen naar Holland toog om de vaderloze peuter en graaf van Holland op te voeden. In dezelfde tijd verschijnt Jacob als koster van de St. Pieterskerk in het dorpje Maerlant. De St. Pieterskerk behoorde tot het hof van de heren van Voorne [die familie zijn van de graven van Holland en Zeeland.] Naast het kosterschap schreef Van Maerlant documenten en verzen voor de heren van Voorne en gaf hij waarschijnlijk onderwijs aan kinderen van de elite. Mogelijk was een aantal verzen bedoeld voor de jonge Floris.

Jacob van Maerlant schreef verhalen met een boodschap. Niet in het Latijn, de gebruikelijke schriftelijke voertaal, maar in het Middelnederlands: het Diets. De Vlaamse klerk (schrijver/boekhouder) genoot zijn opleiding in de omgeving van Brugge. De heren van Voorne onderhielden in die tijd goede contacten met de adel en de abdijen in Vlaanderen. De edelen hadden een goed gevulde schatkist en beschikten op gezette tijden over passende huwelijkskandidaten. De abdijen beschikten daarentegen over de benodigde kennis. Het is mogelijk dat Jacob van Maerlant op deze manier op Voorne terecht is gekomen.

De tentoonstelling kan - net als het boek van Van Oostrom - geen antwoord geven op de vraag of Jacob van Maerlant speciaal voor de opvoeding van de jonge Floris V hierheen is gehaald. Wel geeft de expositie een beeld van de nauwe band die er bestond tussen Holland, Voorne en een van de bekendste Dietse schrijvers uit de Middeleeuwen.

De tentoonstelling zal nog te zien zijn tot en met 22 juni. Bij de tentoonstelling is tevens educatief materiaal ontwikkeld. Ook is een kleine Maerlant-wandeling door Brielle beschikbaar.

Juden dinstsche dinstet scop
Van maerlant door maerlants scop
Go en dilt-hes met bogheden
Ker der kerk is al edelsteden
Hut toe wren dinsten by maerlants
En alexander cotten lathin
Dorste: en dinst scopman
En dinst cotten lathin

De proloog van de *Historie van Troyen*
(Frits van Oosterom: MAERLANTS WERELD;
1996, Prometheus Amsterdam)

Standbeeld van Jacob van Maerlant
op de markt te Damme
(Frits van Oosterom: MAERLANTS WERELD;
1996, Prometheus Amsterdam)

WAS JACOB VAN MAERLANT KOSTER?

L.W. Hordijk

De bibliotheek van Brielle organiseerde op 4 november een lezing door Frits van Oostrom over zijn boek *Maerlants wereld*. Vroegtijdig reserveren was een vereiste, immers de zaal zat propvol en velen kregen tot hun spijt te horen dat er geen plaats meer was. Wanneer de geachte lezer tot de gelukkigen behoort, die de lezing van Frits van Oostrom hebben bijgewoond, dan heeft hij evenals ik ongetwijfeld genoten van deze begaafde spreker, die niet alleen in het schrijven kwaliteiten blijkt te hebben. Vol trots hebben wij over "onze" Jacob van Maerlant horen spreken, die, daar liet de spreker tot algemeen genoegen geen twijfel over bestaan, als koster van de Sint-Pieterskerk in Maerlant, werkzaam is geweest.

Dat deze "vader der Dietsche dicht'ren algader" een eenvoudige betrekking als koster in een toch betrekkelijk kleine kerk aanvaardde, doet onze achting voor de grootste dichter uit de Middeleeuwen alleen maar stijgen.

Helaas moest, nadat Van Oostrom zijn lezing had beëindigd, een onverlaat in het openbaar in twijfel trekken of Jacob van Maerlant wel in de hoedanigheid van koster het bewuste kerkje met een bezem had schoongeveegd. Volgens de dissident, de heer P.G. van Wees, nota bene een Briellenaar, was het koster-schap louter een prebende, een geestelijke bediening waaraan inkomsten waren verbonden. Wij laten ons echter niet zo maar onze Maarlandse koster afnemen!

Hierover in mijmering verzonken haalde ik mij enige akten voor de geest, die deel uitmaken van het ambachtsarchief van Oostvoorne. Uit een akte blijkt dat Philips II op 8 januari 1562 de heer Adriaen le Seur in het bezit stelt van de kosterij met de secretarie en scholasterie van Oostvoorne (inv. nr. 153).

Philips II kan als een rechtopvolger van de heren van Voorne beschouwd worden en blijkbaar hebben de landsheren en later de stadhouders het recht tot benoeming van kosters en schoolmeesters overgenomen.

Soortgelijke akten zijn bekend uit 1602 en 1684 (inv. nr. 155 en 157). Bij akte van 31 augustus 1593 heeft Franchois de Borluyt, wonende in de parochie van Oostvoorne, van de genoemde Adriaen le Seur, 'procureur postulerende voor den hove van Hollandt', de kosterie en de scholasterie van Oostvoorne gehuurd voor een periode van zeven jaar (inv. nr. 154). Adriaen le Seur mag dan wel door Philips II tot koster zijn benoemd, maar de beste man heeft als procureur bij het Hof van Holland waarachtig niet kosterstaken in Oostvoorne uitgevoerd.

Een vergelijking met Jacob van Maerlant is meer dan gerechtvaardigd. De heer P.G. van Wees heeft het mijns inziens bij het rechte eind. Dat Jacob van Maerlant Brielle of Maarland heeft bezocht en er zelfs enige tijd heeft vertoefd is niet onwaarschijnlijk, maar daarbij is het wel gebleven. Het kan echter geen kwaad de mythe over zijn werkzaamheden als koster in stand te houden; ook het monster van Loch Ness wordt ter plaatse gekoesterd.

Over de auteur

De heer L.W. Hordijk woont te Brielle en is streekarchivaris van Voorne-Putten en Rozenburg.

IN DE VOETSPOREN VAN EEN 16e EEUWSE ONDERZOEKSCOMMISSIE

S. Schuytvlot.

Zo welvarend Brielle en de landen van Voorne in het begin van de 16e eeuw waren, zo moeilijk waren de tijden na het midden van de 16e eeuw. Niet in het minst vanwege verzanding van de haven verloor Brielle zijn betekenis als haringstapelplaats aan Schiedam en Rotterdam. Naar aanleiding van een verzoek om belastingverlaging werd een commissie ingesteld om de argumenten van Brielle en Voorne te controleren.

In het archief van Brielle berust een afschrift van het verslag van de onderzoekscommissie. Dit geeft een kleurrijk beeld van stad en streek omstreeks 1565.

Burgemeesters, schepenen en raden van Brielle en de schouten en schepenen van de landen van Voorne¹ richten zich in 1565 met een verzoekschrift tot koning Philips II, Heer der Nederlanden.

In dit verzoekschrift, dat zij vergezeld laten gaan van een tien bladzijden tellende bijlage, vragen zij om matiging van de aanslag van 'Zijne Majesteits Beeden' (belasting die opgelegd werd ten bate van 's konings schatkist) en wel 'omme van den 26^{en} penning, dair zij lest op gestaen hebben, voortaan voor den tijt van vierentwintich jairen te mogen volstaen mitten 36^{en} penning...' Een matiging dus van 4% naar 3%.

Brielle en de landen van Voorne kunnen, zo betogen deze bestuurders, de 26^{en} penning niet opbrengen. De reden daarvan is dat er in de laatste jaren sprake is geweest van buitensporig hoge lasten en van schade. De bedoelde 'lasten ende scaeden' zijn opgesomd in de bijlage.

Klinkt klagen over belasting ons niet vreemd in de oren, zo is dat zeker ook het geval met de reactie op dit verzoek.

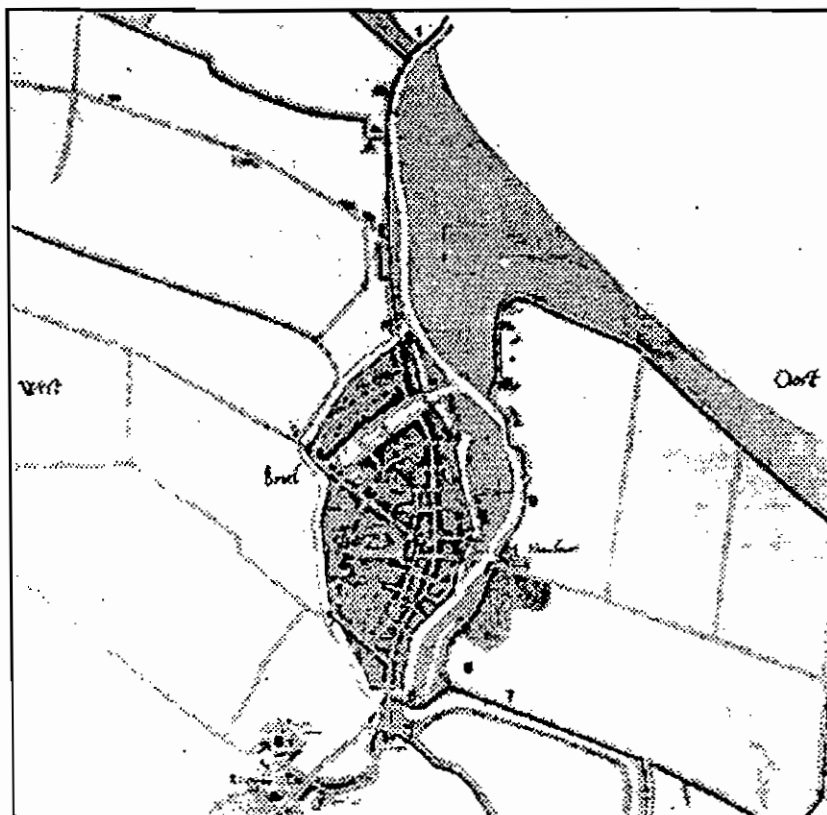
Er wordt namelijk een commissie benoemd om de 'heeren van den finacie in den Haege tinformerer opte gesteltenisse van den lasten ende scaeden'. De commissie moet een rapport opstellen aangaande hun bevindingen en de 'heeren van den finacie' advies geven 'op 'tgunt de suppleanten versoucken'. Men komt dus even kijken of het allemaal wel waar is, wat in de lijvige bijlage staat.

Van landswege hebben in deze commissie zitting Reyer van den Does meester van de 'Rekening in Hollandt' en Johan van Duenvoord, rentmeester generaal van de landen van Voorne. De supplianten worden vertegenwoordigd door Joest van de Werve baljuw van het land Voorne en Cornelis Willemsz. uit Oude Tonge. Brielle wordt in de Commissie vertegenwoordigd door meester Servaes Versteyn, secretaris van deze stad. Voorts wordt Huych Jansz. van Lichtenburg, schout van Nieuwenhoorn, van landswege benoemd tot secretaris.

De commissie begint op 21 augustus 1565 haar werkzaamheden. Laten wij eens over de schouders van de commissie meekijken en meeluisteren bij hun bezoek aan Brielle, Rugge en Nieuwland.....

.Eerst aengaende de Stede van den Brielle'

'De stede van den Brielle is gelegen op de riviere van den maeze, deselve maese wijt zijnde een mijle weechs, dair van tprincipael diep loopt langestlant van Voorne neffens thoeft van den Brielle ten zeewärts inne ende dat de noortzeede nyet 'vorder van der Stede gelegen is dan een halff mijle weechs ende mitsdien de naeste frontier Stede van den lande van Hollant op ter zee wesende'.

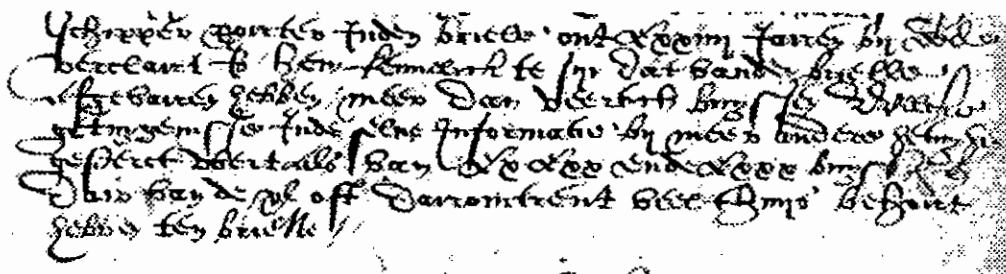

Plattegrond van Brielle, met Rugge en Nieuwland, vervaardigd omstreeks 1555 door Jacob van Deventer

Na aldus vastgesteld te hebben waar Brielle ligt, middels verklaringen onder ede van Willem Cornelis en Cornelis Philipsz. burgemeesters van Brielle en dhr. Kaerle Gans ontvanger van de landen van Voorne, wordt ook nog vastgelegd dat Brielle twee zeegaten heeft gehad, te weten de Maas en de Goote.

Afhankelijk van de wind kon men via een van de twee waterwegen Brielle in- of uitvaren. We horen de heren verklaren dat Brielle voornamelijk ('haer principaelicken onthout') een zeehandelsstad is, terwijl daarnaast ook enige graanhandel wordt gedreven en dan slechts van graan dat 'binnen den lande gewassen' is.

Wat de bedrijvigheid als haring-stapelplaats betreft, gaat het Brielle beslist niet meer voor de wind. Onmstreeks 1545 hadden ongeveer 18 haringbuizen Brielle als thuishaven.

Ych hebbe ghehoort dat de Brielle onthout een fang by de
beccant te den kemaent te in dat sand by de
afgevangt ghebbt in den Daer verhoert by de
gtingen in den fide ene informatie by gheen andere gtingen
gepleet daertalle by de oer andere by de
Dus hand of of daeromkent see bys' befont
ghebbt by Brielle

Citaat uit verslag: '.... dat vanden Brielle afgevaren hebben meer dan veertich buysen'

Dat zag er vroeger heel anders uit! Uit verklaringen van enkele poorters, in leeftijd variërend van 64 tot 74 jaar blijkt dat het aantal buizen, dat haring aanvoerde via Brielle heeft gevarieerd van 50 tot 80 schepen. De overige schepen, weliswaar elders thuishorende, voerden hun vangsten in Brielle aan. Een behoorlijke teruggang dus, die na 1545 kennelijk nog erger is geworden, want men verhaalt dat er in '1545/1546 van den Brielle aff plaegen te vaeren WEL achtien ofte negenthien buyschen'².

Brielle verloor haar positie als haringstapel aan Rotterdam en Schiedam, wordt ons ook nog verteld³.

De financiële situatie in Brielle is ook al niet best. De burgemeester tesorier Jan Jorisz. klaagt steen en been. Hij laat de stadssecretaris Mr. Servaes Versteyn aan de commissie de stadsrekeningen overhandigen van de afgelopen zes jaar om zijn verhaal te staven. De stadsrekening over 1565 zal ook niet positief afgesloten worden, want grote extra kosten zijn reeds betaald of staan nog voor de deur. Jan Jorisz. vertelt dat door de ijsgang van de winter 1564/1565 de boeien op de Maas losgeslagen en weggedreven zijn. ('Der stede tonnen op ter maesen gelegen omme de grote schepen in ende vuyt de zee seylend de diepte te wijsen, gebroken ende wechgedreven wairen'). Op kosten van de stad zijn nieuwe, met ijzer beslagen, tonnen geleverd en middels 'groete lange kette' weer in de Maas gelegd.

Maar dat is nog niet alles. Door dezelfde ijsgang namelijk zijn de havenhoofden beschadigd. Ook de weg die van de stad tot de hoofden loopt heeft schade opgelopen, een deel van deze weg is door hoogwater weggespoeld. Over een lengte van 'een en vijftich roede' (ca. 185 m) moet de weg middels houten platen worden gerepareerd. Naast de kosten, die al betaald zijn vanwege de betonning, verwacht Jan Jorisz. voor de reparatie aan de havenhoofden en de weg nog een post van 1200 karolus gulden. En nòg is het leed niet geleden! De sluis in 'den mairlantsche dam' is van ouderdom vergaan en zal in 1566 vernieuwd moeten worden. De burgemeester tesorier begroot dit werk op 2000 karolus guldens. Al deze kosten zijn extra en komen boven op de normale kosten voor algemeen onderhoud die dit jaar 1565 zeker 'nyet minder beloepen' dan de voorgaande jaren. Bovendien moesten er wéér maatregelen worden genomen teneinde de haven op diepte te houden, hetgeen natuurlijk ook het nodige kost⁴.

Al met al zullen de stadsrekeningen over de jaren 1565 en 1566 wederom een negatief saldo te zien geven.

Tot zover de zorgen van Brielle. Gaan wij ijlings de commissie achterna naar.....

'Rugge ende es een dorp'

'Aen de zuytzijde van den Brielle is gelegen de prochie van Rugge ende es een dorp, dair onder sorteren de polderen van tzuylant, twout ende colyns lant'

We vallen binnen nadat de commissie aangaande de drie genoemde polders slechts vastgesteld heeft hoeveel voor de polders betaald moet worden aan 'sconnicx bede', het 'jairschot' (ook een soort belasting) en andere algemene landsbelastingen tegenover de pachtopbrengsten.

Men praat nu over "'tcleyn oisterlant' liggende 'op den mont van den maese' eveneens ressorterende onder Rugge. Daar is wel zo het een en ander aan de hand. De duinen van deze polder zijn namelijk geheel verstoven, terwijl het strand dat voor deze duinen gelegen heeft, is verdronken.

Om nu strand te winnen teneinde de dijk van "'tcleyn oisterlant' te beschermen, zijn in 1561 voor de genoemde dijk voorzieningen getroffen zo als 'zeven peuyen van Wesels houdt ende geleyt menichte van essen hoofden'. Een werk dat 4800 Karolus guldens heeft gekost, en dat is ook, merken ze in Rugge fijntjes op, ten goede gekomen aan de polders rondom Brielle. Deze stad immers zou bij een eventuele dijkdoorbraak muren en poorten te verliezen hebben. Deze dijkvoorziening kost jaarlijks ook nog een lieve duit aan onderhoud. De eigenaar heeft niet veel plezier van deze polder, stelt de commissie meelevend vast: 'zulcx dat de eygenaer luttel of nyet van de huyere van zijn lant geleghen in dit cleyn oisterlant en kan genyeten'.

De toekomst wordt bepaald niet optimistisch tegemoet gezien. De leden van de commissie hebben nl. met eigen ogen een schip in de hoofdvaargeul voor anker zien liggen 'omtrent een boechschot weegs van de strande'. Daaruit blijkt dat de vaargeul zodanig dicht onder het land loopt dat de lasten van onderhoud van de zeevering eerder zullen toenemen dan verminderen, tenzij.... 'dattet Godt merckelicken mitter tijt voersiet'.

Onder Rugges ressorteert ook nog de polder van 'Cleyburch', gelegen naast 'tcleyn oisterlant'. Deze polder 'contribueert als vrij zijnde nyet in eeniche beeden', maar is aan de Heerlijkheid Voorne een jaarlijkse erfpacht verschuldigd.

Geconstateerd hebbende dat de polders van Rugges 'staen ten vollen Schoete's' vertrekt de commissie naar.....

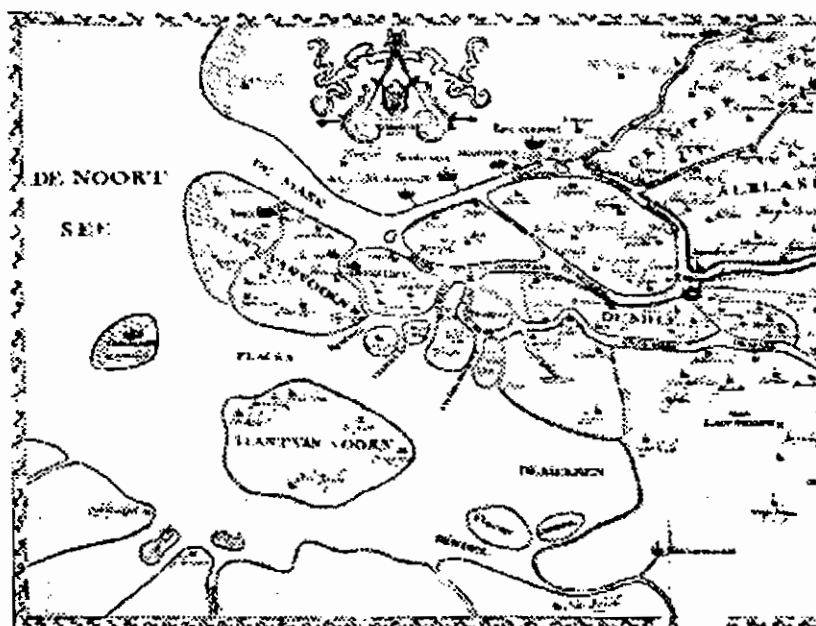
'Tnyenwelant van den brielen een dorp'

'Tvoornoemde nyenwelant staet ten vollen schoeten ende contribueert in beeden mit 284 gemeten'.

'Tnyenwelant' lijdt veel schade door de naastliggende polder 'veckhouck' waar de ervoor gelegen gorsen van 'meeuwenoirt' zijn afgekald. Deze afkalving is dermate ernstig 'dat sij dit jaer in twijffelen sijn geweest in inlaegen (omwielen) ofte buytenwercke'. Gekozen is om de buitenkant van de dijk over een 'lencte van 24 roeden' te gaan beschermen middels zinkstukken verzaard met vilvoortse steen en ander rijswerk. De keuze is op dit buitenwerk gevallen, omdat de vaargeul van de Maas vlak onder deze polder loopt en er door het afkalven van de gorzen geen voorland meer is. Het werk wordt, wil men het goed doen, begroot op 4000 Karolus gulden, hetgeen 'ondrachelick is op soe t cleynen gemeten'.

De commissie is ter plaatse gaan kijken en stelt vast, dat de huidige situatie inderdaad precair is. Het huidige rijswerk zal een storm en/of ijsgang bij laagwater niet doorstaan. Dit temeer daar de diepte van de vaargeul ter plaatse 15 voet (4,5 m) diep is, eigenhandig 'gepeylt'.

Maar er is nog meer financiële zorg, want naast bovenstaande dijkwerken, de beden en andere algemene landsbelastingen, moet ook nog meebetaald worden aan het onderhoud van de dijk van 'zwartewaell'. Driekwart van deze ondersteuning komt voor rekening van de eigenaren en een kwart voor rekening van de pachters; dit was reeds in 1519 bepaald door de toenmalige landsheer Karel van Oostenrijk.

Overzicht van de Maasmond tegen het einde van de 15e eeuw.

Naast 'vekhouck' ligt de polder 'oude hellevoete' ook ressorterende onder Nieuwland. De polder heeft geen dijklasten, 'sonderling' noteert onze secretaris, maar ook deze polder moet meebetalen aan het onderhoud van de dijk van Zwartewaal, onder dezelfde condities als 'veckhouck'.

De polder 'doude goete', ook ressorterende onder 'Tnyeuwelant', heeft ook al 'sonderling' geen dijklasten. Zij betalen echter weer mee aan drie sluizen. Welke laat de commissie in het midden.

Tot zover Brielle, Rugge en Nieuwland. Wij gaan een byer drinken in de herbergh en laten de commissie verder reizen naar.....

- . 'Oestvoorne en de polderkens genaemt den Ruygen,
goutdijck ende tmiddelant
- . Rockaenge mit twee polderen genaemt oude ende
nyenwe rockange ende pangras gors, naters, de
stryp, lodderlant, sint annen ende de polder
van tsluyffacker
- . Suytvoorne met toude tonge
- . Westvoorne met de stede van den goedereede en
oudorp'

In november 1565 geeft Philips II inderdaad de gevraagde belastingverlaging; gedurende twaalf jaar betalen Brielle en Voorne slechts de 30e penning.

* * * * *

Noten

1. In die tijd bestaande uit Oostvoorne, Westvoorne en Zuidvoorne resp. het huidige Voorne, Goeree en Overflakkee
2. Uit een beëdigde verklaring van 1527 blijkt dat Brielle zeer welvarend is geweest: 'dat er op eenen tijd drie hondert schepen geteld wierden zoo buizen als koopvaarders en voornamelijk buizen' en ook dat 'die van Rotterdam, Schiedam en Delfshaven de gevangen haring zonder vertuinding in den Briel verkogten' (Plokker, blz. 66 en 67).
3. 'die neeringe van den buyssen [was] zeer verstroyt'. De oorzaak is volgens deze getuigen: 'dat die stad van den Briel die toereeders van den buyssen nyet en wilden gunnen tgunndt dat zij hem eyschten, twelek zij naderhant tot Rotterdam ende elders wel vercregen hebben' (S.P. Haak: Brielle als vrije en bloeiende handelsstad in de 15e eeuw).
4. Haak noemt het verzanden van de haven een tweede reden voor de teruggang van de haring overslag. Een getuigenis: '...dat tzelve toeCompt deur tverstuyven van de duynen van Oistvoirne, dat het sant in de Maese dri vende, compt scieten buyten hoeft van den Brielle tot in deselve haven...'.
Schoete = schot, hetgeen een soort water schapslasten was. Als een polder om enige aanwijsbare reden veel minder opbracht dan verwacht mocht worden, kreeg men mindering op het schot. De polder stond dan 'ten halven Schot' (J. Klok 'Voorne en Putten').

Over de auteur:

Mevrouw S. Schuytplot woont te Brielle en volgde een cursus paleografie bij de heer J. Klok, waarbij zij het genoemde verslag analyseerde.

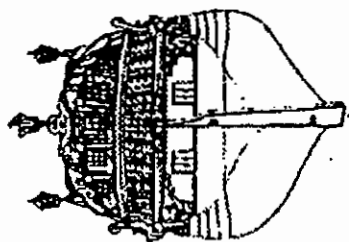
Eerst aengaende de stede vanden Brielle

Willem Cornelis Ende Cornelis Bles Burgmeester der
stede vanden Briele ende facule gearde ontfaerde van teghmede
laant der Borne / Verleeten in des veld / alle in des Briele
techt gedact / Dat hier sijnmaer is / Dat de stede vanden
Briele geset is sijnmaer vanden marze / de sijnmaer
dieyt sijnmaer vanden Briele / Die sijnmaer
langevleant van Borne in de sijnmaer vanden Briele
te sijnmaer sijnmaer / Ende dat de machtgeide met vanden
vanden stede geset is / Die sijnmaer vanden Briele /
mit die naes de fronties stede vanden Briele dat
Hollant betoel sijnmaer

Citaat uit het verslag van de onderzoekscommissie:

'Eerst aengaende de stede vanden Brielle...'

(Gemeentearchief Brielle)

vereniging «vrienden van het trompmuseum»

Secretariaat: Maarland NZ 48, 3231 CG Brielle
Mw. A.F. Buijink-Dijkhuizen

AANMELDING

Ondersgetekende ----- Adres -----

Postcode ----- Woonplaats -----

meldt zich aan als lid van de Vereniging "Vrienden van het Trompmuseum".

Datum ----- Handtekening: -----

NB. Voor de betaling van de contributie ontvangt u een acceptgirokaart.

Auteursinstructies

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Geadviseerd wordt vooroverleg met de hoofdredacteur, drs. A. van der Houwen, te plegen. Hij is bereikbaar tijdens kantooruren van maandag t/m woensdag en vrijdag onder nummer (0181) 412141, en op donderdag onder nummer (0181) 471111. Aanlevering van de artikelen in computer-leesbare vorm, of tenminste met schrijfmachine geschreven wordt op prijs gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor, - in overleg met de auteur - artikelen in te korten of te wijzigen. Na publicatie ontvangen de auteurs twee overdrukken en - op verzoek - een kopie op floppy.

Advertentietarief

Een pagina per jaar (2 edities): f. 200.-